

IPOLYTARNÓC-SKE PRAVEKÉ POZOSTATKY

POMPEI STAROVEKU

Toto turistické dielo bolo vytvorené
s podporou Európskej Únie a so
spolufinancovaním Fondu
Európskeho Regionálneho Rozvoja.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@nfu.gov.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

Új Magyarország
FEJLESZTÉSI TERV

História objavenia pravekých pozostatkov

Skamenené odtlačky stôp šelmovitých pravekých zvierat

Ferenc Kubinyi

Antal Koch

András Tasnádi Kubacska

Názov Ipolytarnóc sa stal prvýkrát známym, keď sa v jeho okolí našiel skoro 100 metrov vysoký a 8 metrov široký skamenený strom. Tento, na svete doteraz najväčší nájdený skamenený borovicový druh stromu bol odkrytý potokom Borokás z vulkanickej horniny. Miestni ľudia mu dali meno „Gyurtyánkő-lóca“ (lavica) a z premeny stromu na strom skamenený vznikli rozprávkové historiky. Tento skamenený praveký strom vyvolal záujem aj u zakladateľa vedy o maďarskej pravekej histórii Ferencza Kubinyiho, ktorý v roku 1836, ako prvý, vykonal na tomto území vedecké výskumy. Nad najzraniteľnejšími časťami skameneného stromu bol v roku 1866 vybudovaný ochranný oblúk, ktorý bol prvým takýmto objektom na svete a ktorý bol vybudovaný v záujme ochrany pravekého pozostatku na pôvodnom mieste.

Vedci z Univerzity Selmecbányi (z Banskej Štiavnice) v roku 1900 objavili odtlačky stôp po pravekých živočíchoch a paleontológ Koch Antal, ktorý prišiel navštíviť skamenený strom v roku 1903 odkryl v susediacich výmloch žraločie zuby z pieskovca. Praveké pozostatky v Ipolytarnóc-i sú však pevne spojené s menom Tasnádi Kubacska András–om hlavným riaditeľom Celoštátneho Prírodovedeckého Múzea a neskôr Múzea Maďarského Štátneho Geologického Ústavu. Tasnádi Kubacska András sa od roku 1930 a skoro cez ďalšie 30 ročné obdobie zaoberal skúmaním náleziska odtlačkov stôp v pieskovci v Ipolytarnóci, ako aj jeho záchranou. Podľa jeho mena je pomenovaná veľká hala vybudovaná nad náleziskom odtlačkov stôp na Geologickom náučnom chodníku.

Vďaka výskumným prácam, ktoré tu prebiehajú už vyše 200 rokov, nálezisko v Ipolytarnóci ako klenot nášho geologického dedičstva je považované za najbohatšie svetové nálezisko fosílii z obdobia treťohôr, ktoré je od roku 1944 aj chráneným územím, a ktoré bolo od roku 1995 vyhlásené aj za súčasť celoeurópskeho prírodného dedičstva.

Drevorezba skameneného pravekého stromu borovice od Károlya Markó (1840)

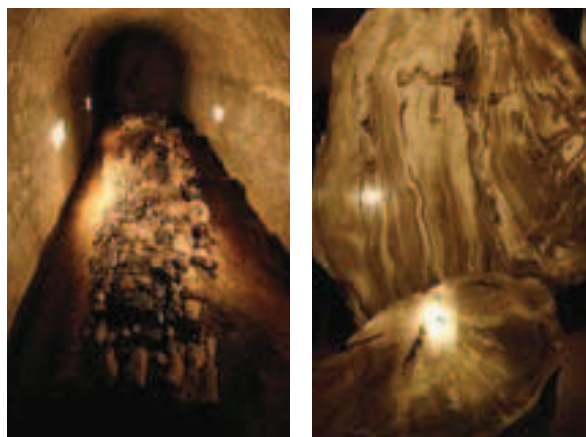

Geologický náučný chodník

Geologický náučný chodník: Praveká borovica

Na začiatku geologického náučného chodníka možno vidieť skamenené usadeniny z dna tropického mora z obdobia spred 24 miliónov rokov. Z týchto usadenín sa na svetlo sveta dostali nespočítateľné množstvá žraločích zubov, ktoré miestny obyvatelia ešte na začiatku 20. storočia predávali turistom ako skamenené jazyky vtákov. Neskoršie výskumy odkryli v usadeninách hornín okrem žraločích zubov aj pozostatky raji a kostí rýb, ďalej kostí krokodílov, delfínov a morských kráv.

Skamenená praveká borovica

Strednú časť náučného chodníka už charakterizujú jednotlivé suchozemské vrstvy staré 21-17 miliónov rokov, ktoré boli domovom pre tropické pralesy prepletené všadeprítomnými palmami. Viacvrstvé rastlinné pokrytie bolo ovládané palmami a rôznymi druhmi bobkov a magnólií a to v sprievode vyčnievajúcich, obrovských stromov borovicového druhu. Vďaka prírodným konzervujúcim procesom vulkanická tvorba v lpolytarnóci zakrýva aj celý skamenený les, takže vedľa odtlačkov jednotlivých druhov rastlín sa v blízkom okolí nachádzajú aj časté skamenené pozostatky stromov.

V priebehu niekoľkých storočí - ako organická súčasť tunajšej prírody - tu bola využívaná obrovská borovica ako prírodný kamenný most ponad jarok Borókás. Tento 8 metrov hrubý, obrovský skamenený strom sa stal najväčším skameneným stromom borovicového druhu na svete, bol skutočným obrom svojho obdobia, keď jeho výška presahovala 90 metrov. Škoda, že v priebehu niekoľkých stáročí bola väčšia časť zo stromu použitá miestnym obyvateľstvom na stavbu budov a to aj v širšom okolí, alebo na náhrobné kamene, na skalky v záhradách, na prípravu umeleckých predmetov. Nemalé množstvo z neho skončilo aj v rôznych múzeách. Smrť stromu bola zapríčinená vulkanickou katastrofou – tečúcou sopečnou lávou, ktorá ho svojou činnosťou zachovala pre dnešné generácie. Dnes môžeme vidieť tri väčšie časti tohto gigantického stromu na pôvodnom mieste: hrubšie pozostatky kmeňa v strope pivnice postavenej na jeho ochranu, tenšie časti stromu patriace ku konárom chráni budova veľkej haly.

Geologický náučný chodník: Stopy zo sveta praveku

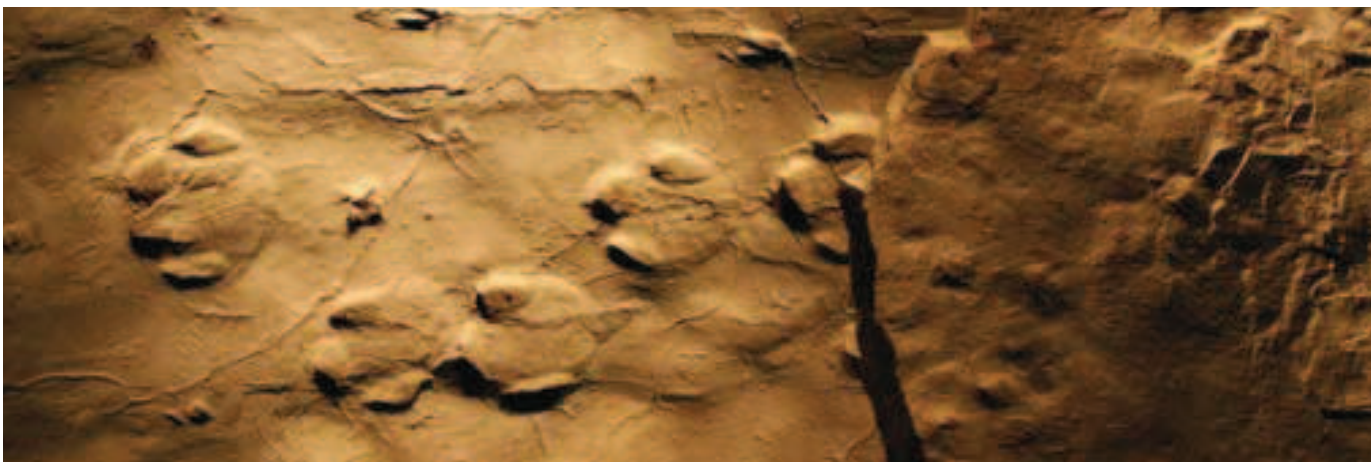

Odtlačky nôh pravekého nosorožca

Približne pred 17 miliónmi rokov bolo okolie Ipolytarnóc obklopené subtropickým pralesom, s dnes už neznámymi a zväčša aj vymretými druhmi rastlinného a živočíšneho sveta. Táto praveká vegetácia bola zničená a pochovaná obrovskou vulkanickou katastrofou. Vďaka vulkanickému prachu, sopečnej láve a špecifickým konzervačným podmienkam môžeme dnes pri návšteve Ipolytarnóc pozorovať vtedajší svet flóry a fauny v skamenenej podobe.

Pravekú klímu charakterizuje priemerná teplota vo výške 25 stupňov s ročnou zrážkovou činnosťou presahujúcou úroveň 3 tisíc mm. Flóra s bobkovými druhmi, ktorá vo väčšej časti obsahuje paleotropické prvky, je pre pravekú európsku vegetáciu cudzia. Preto predstavuje prales, ktorého pôvodným miestom bolo územie medzi Európou a Afrikou a ktoré sa posúvalo smerom na sever. V dôsledku týchto skutočností chránené územie v Ipolytarnóc-i predstavuje vo svete jedinečnú vegetáciu, ktorú odborná literatúra obdarila osobitným pomenovaním (Florenkomplex Ipolytarnóc). Z týchto fosílii flóry sa doteraz viac ako 15 tisíc ks odtlačkov listov dostalo aj do múzeí.

4

Odtlačky listu bobkovej rastliny

Na povrchu pravekého porastu vedľa rastlinných fosílii sa na miestach, kde sa napájali a brodili praveké živočíchy, zachovali aj ich odtlačky stôp, ktoré majú pre nás neoceniteľnú hodnotu a vďaka ktorým dnes patrí Ipolytarnóc vo svete k jednému z najbohatších a najkomplexnejších nálezísk odtlačkov stôp pravekých živočíchov. Pri odkrývaní točiaceho sa chodníka okolo brehov pôvodnej pravekej rieky bolo objavených a stotožnených 11 druhov živočíchov s viac ako 3 tisícami odtlačkov stôp. Okrem odtlačkov stôp pravekých šelmovitých zvierat, pravekého nosorožca, kopytového zvera a vtákov boli v bahne nájdené aj skamenené stopy ukazujúce na miesta ich odpočinku a pohybu, ako aj skamenené stopy po vlnobití alebo aj po daždi. Na konci náučného chodníka, pod veľkou halou chrániacou odtlačky stôp, ožije praveký svet pred návštevníkmi prostredníctvom 3D animovaného filmu.

Náučný chodník Parku hornín

Náučný chodník Parku hornín a Skalný náučný chodník

Od recepčnej budovy po vstupnú bránu na Geologický náučný chodník vedie 700 m - vý úsek cesty - náučný chodník Parku hornín. Každý jeden krok po náučnom chodníku nás posúva o 15 tisíc rokov späť, bližšie k veku vrstiev nachádzajúcich sa pri vstupe na geologický náučný chodník. Na pochopenie a prežitie tohto obdobia slúžia návštevníkom počas prechádzky náučnými chodníkmi okrem kola času, otáčajúceho sa opačným smerom, aj nápisy a svedectvá na starých kameňoch a horniny z okolia zaradené za sebou v časovom slede 2 miliónov rokov po sebe.

Vo vzdialenosti 100 metrov od Geologického náučného chodníka, presnejšie vychádzajúc od vrchného parkoviska, nás k recepcii zavedie 4 km dlhá cesta. Táto cesta je Skalným náučným chodníkom, ktorý vedie návštevníkov popri výmoloch, roklinách, zrúcaných budovách a zanechaných kameňolomoch. Niektoré úseky chodníka sú strmšie a preto najmä jeho druhá polovica vyžaduje od návštevníka lepšiu fyzickú pripravenosť, ale získané zážitky všetko vynahradia tým, ktorý vytrvajú.

Počas prechádzok po týchto náučných chodníkoch nikdy nezabúdajme to, že sa prechádzame chráneným územím. Preto je zbieranie rôznych prírodných skvostov alebo narušenie vytvorených prírodných tvarov zakázané!

Skalný náučný chodník

Biologický náučný chodník

Pôvodné dubové lesy udomácnené v Ipolytarnóci boli v rokoch 1700 n.l. celkom vyrúbané vyťažené a na ich miestach tak vznikli pastviny ako aj orná pôda. Na začiatkoch r. 1900 boli niektoré časti tohto územia umelo zalesnené agátovými stromami, ďalšie časti pastvín zas stromami lesného a čierneho smreku a ďalšie rôznymi druhmi dubových stromov. Nedotknuté časti začali voľne zarastať kríkmi a stromami ako sú borovice, liesky, brezy, druhy topoľov a pod, čiže nastalo samo zalesnenie. Pod ochranou mikroklímy vytvorenej týmito kríkmi a stromami sa znovu objavujú na viacerých miestach prvé a nové výhonky stromov dubových a cerových.

Vstup na Biologický náučný chodník

6

Miesto pre vodný život

Záružlie močiarna

Lesné hospodárstvo v Ipolytarnóci je vedené tak, aby zásahy do lesa boli čím najmenšie, aby sa zachovala pôvodná príroda a aby sa pomohlo dlhodobu deklarovanému cieľu, ktorým je rozšírenie tých druhov stromov, ktoré tu mali v dávnych časoch svoje tradičné miesto. Biologické náučné chodníčky, ktoré majú svoje východiská od vstupu na Geologický náučný chodník a vedú po recepciu, nám sľubujú príjemné chvíle a oddych, počas ktorých sa môžeme oboznámiť so živou prírodou tohto územia. Lesné chodníčky dlhé 2 a 4 km zdobia odpočívadlá, vyhliadkové miesto a pamiatky po bývalých kameňolomoch, ktoré sú do prírody nerušene osadené a zdobia ju.

8 miliónov rokov staré ciprusy močiarnie (tisovec dvojradý)

Ciprusy močiarnie (Tisovec dvojradý)

V lete r. 2007 v lignitovom banskom dole v Bükkábrány-i boli objavené ojedinele vzácne praveké pozostatky: 60 metrov pod zemským povrchom v priebehu čistenia banskej haldy baníci našli 15 kusov, podľa odhadov 8 miliónov rokov staré pozostatky kmeňov stromov – ciprusov močiarnych. Zvláštnosťou týchto stromov- ciprusov močiarnych, žijúcich v subtropickom podnebnom pásme na brehoch niekdajšieho Pannoského mora je to, že sa zachovali v pôvodnej forme, v pôvodnom dreveno- materiálnom zložení a že sa takto zakonzervovali v mokrom, piesočnatom podloží, ktorým boli tieto stromy obklopené. Takýto starý les vo svojom pôvodnom stave, nikde vo svete doposiaľ nebol objavený.

Pri ich záchrane nastal vážny problém v tom, že doteraz neboli vyskúšané, vypracované a uplatnené technologické postupy na presun takýchto stromov a ani na ich zakonzervovanie. Odborníci z riaditeľstva Národného parku Bükk nakoniec na kmeňoch týchto stromov vyskúšali nový, doteraz vo svete nikde neodskúšaný postup: na pôvodnom mieste objavu, s pomocou kompresora na vysokotlakový vzduch vyfúkli piesok z povrchov týchto stromov a do takto očistených povrchov nainjektovali taký materiál, ktorý bol podobný lepidlu.

Zachovalé kmene stromov vo svojich dreveno-materiálovom zložení

Kmene stromov s výškou 3 až 5 metrov, s objemom 2-3 metrov a s váhou 7-11 ton boli dopravené so špeciálnymi dopravnými prostriedkami do Ipolytarnóc-u, kde po ich konečnom umiestnení bola nad týmito pozostatkami postavená ochranná budova. Význam prác pri záchrane pozostatkov a pri konzervačných prácach na ich zachovanie zvyšuje aj to, že domáci vedci pri nich dosiahli také výsledky a úspechy, ktoré možno merať vo svete len s najvyššími medzinárodnými kritériami pri záchrane a zachovaní pravekých pozostatkov.

Vstupná brána s názvom

Vstupná brána pravekej borovice – Kino 4D

8

V rámci prvej etapy financovania turistického programu rozvoja v Ipolytarnóc-i bola namiesto už skôr schátratej recepcnej budovy v roku 2006 postavená nová. Nová budova recepcie je budovou modernou, harmonicky osadenou do okolitej prírody, ktorá svojim celkovým architektonickým riešením a výrazom predstavuje atrakciu pre turistov, ktorí toto miesto navštívia. Budova recepcie sa podobá na gigantický, skamenený kmeň stromu a tak isto aj na prírodný reliéf okolitých kopcov, a naraz nám oživí a vyobrazí obdobie praveku a dnešného sveta. Vstup do budovy symbolizujú stromové letokruhy, k nemu sa môžeme dostať mostíkom, vedúcim cez záhradné jazierko. Vo vnútri budovy nájdeme výstavné priestory, predajné miesta so suvenírmi, miestnosť na konanie konferencií a pre turistov slúžiace, samo ovládateľné informačné stredisko. Všetko to slúži k tomu, aby tu návštevníci prežili hodnotne vyplnený čas a aby aspoň na chvíľu zabudli na bežný život.

Kino 4D

Vo vnútri budovy sa nachádza aj veľmi populárna kinosála so 4D technológiou premietania, v ktorej s pomocou takzvanej motion controll oživa praveký svet starý viac ako 10 miliónov rokov. Technika motion controll rozširuje a dopĺňa 3D priestorový film o efekty okolia. Stoličky, ktoré sú umiestnené v hľadisku, sa pohybujú po 6 osiach v 12 smeroch a sú zosúladené s dejom filmu a s presnosťou desiatiny sekundy nasledujú to, čo práve návštevník vidí. Takéto kino nám otvára bránu času medzi dnešným svetom a pravekom kde sa diváci stávajú súčasťou deja filmu. Tento pocit je umocnený použitým zvukovým systémom, ktorý v návštevníkoch vyvolá realistickejší pocit.

Reštaurácia, detské ihrisko a altánok

Hračka pre malé zručné deti ale aj pre dospelých

Detské ihrisko, v pozadí altánok a reštaurácia

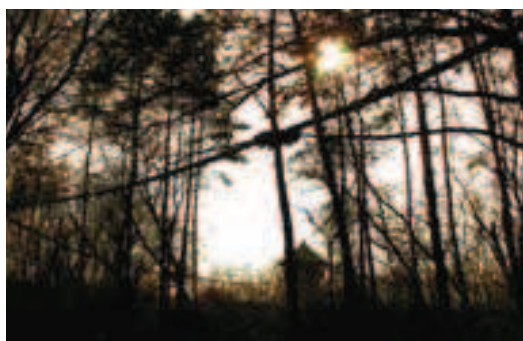

Ako súčasť výstavby turistického diela, ktoré má byť dokončené v polovici roku 2010 v chránenom prírodnom území pravekých pozostatkov v Ipolytar-nóc-i boli v blízkosti recepčnej budovy vybudované objekty ako reštaurácia, detské ihrisko a altánok. Vnútorne vybavenie reštaurácie, výber ponúka-ných jedál a nápojov, spĺňajú všetky očakávania a hostia sediac na strešnej terase reštaurácie majú na dosah rúk stromy blízkeho lesa a vnútorný pocit oddychu a pokoja. Charakteristickým znakom tejto budovy je aj to, že pri jej plánovaní boli brané do úvahy prvky ochrany prírody a celého okolia. Vykurovanie a ochladenie budovy je riešené geo-termickým tepelným čerpadlom vody a ohrev tep-lej vody je zas zabezpečený solárnymi kolektormi. Reštaurácia je samozrejme prispôsobená aj na usporiadanie rôznych spoločenských akcií.

Vedľa reštaurácie sa na-chádza drevený altánok a päť nekrytých miest urče-ných na voľné opekanie. Pre rodiny s deťmi je tu možnosť trávenia voľných chvíľ na detskom ihrisku. Na západnej strane det-ského ihriska je umiestne-né pieskovisko pre deti a tunel, ktorý môžu najmen-šie deti objavovať a cez ktorý sa môžu aj prepla-ziť. Ostatné hojdačky, pohybujúce sa aj do strán a na pružinách, ako aj šmýkačky sú rajom pre deti z materských škôl a z nižších ročníkov základnej ško-ly. Pre dospelávajúce deti sú určené rôzne hry pre pestovanie ich šikovností a predstavivosti alebo na hry medzi hradbovými múrmi. Toto detské ihrisko môžu bezpečne využívať aj deti, ktoré potrebujú špeciálnu starostlivosť alebo, deti s telesným han-dicapom.

Novoty: „Chodník“ medzi korunami stromov

Novou investíciou do atrakcie Praveké pozostatky v Ipolytarnóc-i bolo vybudovanie „chodníka“ medzi korunami stromov, ktorý vedie od vstupnej brány na chránené územie až po detské ihrisko a ktorý je naozajstnou lahôdkou pre milovníkov dobrodružstiev. Vďaka „chodníku“ v korunách stromov, ťahajúcim sa v dĺžke skoro 300 metrov a vo výške 8-10 metrov, môžu návštevníci bezpečným spôsobom objavovať a pozorovať tunajší, zriedkakedy viditeľný denný režim divokého lesného života, odohrávajúceho sa medzi korunami a listami stromov.

Na oboch koncoch „chodníka“ stoja drevené veže vysoké 15 metrov, z ktorých sa nám otvára nádherný výhľad na prilahlé územie a z jednej veže je možnosť pustiť sa dole šmýkačkou rovno do detského pieskoviska – pre veľkú radosť detí. Pod trasou „chodníka“, na zemi, môžu malé deti prežívať dobrodružstvá pri pozorovaní obydlia niektorých zvierat, ktoré sú stavebné prispôbené ich veľkosti, ako stavané hniezda vtákov, diery lišiaka, jaskyne netopierov.

„Chodník“ medzi korunami stromov

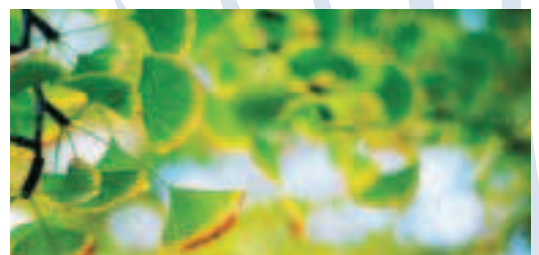
Datľová slivka

Novoty: Miocénový les

Od novovybudovanej recepčnej budovy po vstupnú bránu na Geologický náučný chodník vedie cesta cez kopcovitý terén. Toto územie zahŕňa v sebe aj 2,5 ha plochu s jazierkami, močariskami, čistinkami a novým arborétom. Ich flóra a fauna predstavuje obdobie miocénu a vďaka reprodukcii niekdajších zvierat máme možnosť sa oboznámiť so životom pred 20 miliónov rokov. Popri chodníkoch s odpočívadlami a mostíkmi môžeme vidieť okrem rastlín, ktoré majú svoj pôvod na americkom kontinente, alebo napr. na ďalekom východe, aj také reprodukcie pravekých živočíšnych druhov, ktoré pochádzajú z obdobia miocénu a ktorých skamenené odtlačky stôp sa našli v usadeninách v Ipolytarnóci.

Jesenné ginko dvojlaločné

Tisovec dvojradý z čeľade cyprusových stromov na jar

V strede arboréta sa nachádza skleník harmonický osadený do prírody. Tu sa môžu návštevníci oboznámiť s takými druhmi rastlín, ktoré boli typickými- charakteristickými rastlinami v období tretieho veku, ale v dôsledku celkového ochladenia zeme sa na stálo vytratili z tohto územia. V tomto skleníku sú pestované aj nové sadenice pre náhradu- reprodukciu tých rastlín, ktoré sú vysadené a žijú tu vo voľnej prírode.

Novohrad-Nógrád Geopark

Na konci 90-tych rokov sa odborníci z maďarského riaditeľstva Národného parku Bükk a zo slovenskej Cerovej Vrchoviny zhodli na myšlienke vytvorenia Geoparku lemovaného štátnymi hranicami, ktoré by prezentovalo tunajšie geologické a prírodné dedičstvo.

Odborníci z oboch štátov v roku 2001 s pomocou EU zdrojov vytýčili tzv. tematicko geologickú cestu a následne sa v roku 2005 zahájili prípravné aktivity na vytvorenie Novohradského-Nógrád Geoparku z maďarskej strany. Do roku 2008 pripravilo Maďarské geologické združenie (Magyarhoni Földtani Társulat) po prejedaní a odsúhlasení so slovenskou stranou podrobný zoznam hodnôt- inventár budúceho Geoparku.

Vďaka viacročnej, organizovanej odbornej spolupráce sa dňa 27 marca 2010 Novohradský-Nógrád Geopark zaradil do siete Európskych Geoparkov. Na 4 kongrese Globálnych Geoparkov usporiadanom v Malajzii si 14.apríla odborní zástupcovia z Maďarska a zo Slovenska prevzali dokument vyjadrujúci uznanie a zároveň aj potvrdzujúci členstvo v sieti Globálnych Geoparkov.

Zemepisná poloha Geoparku Hrad vo Filákovce

Mapa Novohrad – Nógrád Geoparku

Hrad Šomoška

Slovenské stredisko Geoparku

Geopark, ktorý je prvým geoparkom v Maďarskej a v Slovenskej Republike- mimochodom je aj prvým geoparkom vo svete, ktorý má rozlohu cez štátne hranice- predstavuje medzinárodný úspech pre toto územie. Získanie členstva v sieti Globálnych Geoparkov bolo možné len po splnení veľmi prísnych kritérií a podmienok z oblastí akými sú ochrana a zachovanie hodnôt, tradícií a dedičstva z rôznych oblastí života. Tento medzinárodný úspech má ešte vyššiu hodnotu, keď vidíme, že momentálne sa o zaradenie do tejto siete uchádza skoro 100 záujemcov- geoparky z celého sveta.

Cezhraničná spolupráca sa z maďarskej strany týka 5 mikroregiónov so 65 obcami a zo slovenskej strany zas 3 mikroregiónov s 30 obcami. Logom Novohrad-Nógrád Geoparku je Šomošský hrad, pod ktorým sa ľahá Trianom určená a vytýčená štátna hranica, rozdeľujúca tieto dva národy. Hrad však vyjadruje aj z histórie pochádzajúcu spoločnú silu, ktorá pevne stojí na bazaltových skalách, kde pod hradom môžeme vidieť aj vo svete známe a v tomto území na viacerých miestach sa vyskytujúce ohnuté bazaltové a andezitové stĺpy, ktoré sú tu nazývané buď bazaltovým vodopádom alebo bazaltovými orgánovými píšťalami.

Bazaltové orgánové píšťale v Šomoške

Čadičový kužel v Hajnáčke

Rybárik riečny

Hrad v Hollókő

Cennosti Geoprarku

Počas potuliek Geoparkom môžeme študovať udalosti, ktoré sa odohrali v priebehu 200 miliónov rokov trvajúceho obdobia: cez kúsky hornín z obdobia geotriasu až po skamenené usadeniny z plytkého mora, staré 24 miliónov rokov, sa dostaneme k najmladším výtvorom prírody. Táto oblasť je miestom vyhasnutých a spiacich vulkánov. Táto skutočnosť je medzinárodne zapísaná ako typická vlastnosť pre toto územie. Na malom území tu nájdeme veľké množstvo a široké spektrum zachovaných vulkanických stôp v jednotlivých nemých horninách.

Môžeme tu vidieť stopy zničujúceho toku ryolitovo-pemzového tufu, pod vodou a na suchom povrchu sa tvoriace andezitové vulkanické vrstvy a cez viac kilometrový úsek sa ťahajúcu sieť žilných ložísk. Ďalej tu môžeme vidieť v Európe len tu sa nachádzajúcu, najväčšiu, súvislú čadičovú (bazaltovú) planinu, a jednu osobitnú zaujímavosť, ktorou je pravidelne usporiadaný, ohnutý zväzok stĺpov vzniknutých z hornín, ktoré sa vytvorili po vyhladení sopečnej čadičovej a andezitovej lávy. Všetky tieto veci sa vytvorili v priebehu asi 20 miliónov rokov a sú svedectvom o tom, ako vznikla celá Pannonská oblasť a ako vznikali pozostatky – pamiatky v dôsledku veľmi zaujímavej a všestrannej vulkanickej činnosti v priebehu nasledujúcich rokov.

Od objavenia sa človeka na zemi, tieto geologické formy silne ovplyvnili tunajšiu vznikajúcu sa civilizáciu, v priebehu

Ryolitný tuf z Kazara

plynutia času sa stali navzájom prepojenými a preto ich človek začal stále častejšie pretvárať a využívať pre svoju potrebu. Nerovnomerný geologický vývoj bol príčinou vzniku veľmi členitého pozemného povrchu, v dôsledku čoho obyvateľstvo

žijúce v osadách dolín, ktoré boli ťažko dostupné a od seba izolované, si časom vytvorilo svoje vlastné, od ostatných obyvateľov ich rozlišujúce oblečenie – ľudové kroje, ktoré sú do dnes zachované. Nie náhodou bola dedinka Hollókő, ležiaca na území Geoparku Novohrad-Nógrád, ako prvá obec v Maďarsku už v roku 1987 uznaná za súčasť svetového dedičstva. Charakteristickými znakmi tohto územia sú aj siete hraničných hradov budovaných v stredoveku na vulkanických komínoch, pamiatky po stáročia tu vykonávanej banskej činnosti ako aj zaujímavé príklady spolunažívania

Mlok hrebenatý

Rieka Ipeľ

Stredoveké jaskyňové osídlenie v Szentkút-e

človeka s prírodou predstavujúce vysekané jaskyňové obydlia a kostoly do usadenín vulkanických hornín. Vedľa pravekých pozostatkov v Ipolytarnóc-i, na území Geoparku môžeme nájsť v hojnom počte aj iné významné geologické objekty, chránené prírodné oblasti, historické pamiatky a to na obidvoch stranách hranice, ako aj bohatý a vzácny živočíšny svet. Aj preto je úsek rieky Ipeľ, ktorá tvorí hranicu medzi dvoma štátmi, pod ochranou európskeho významu s názvom územie NATURA 2000.

Pohorie Bükk v zime (od Viktora Kaposiho)

Národný park Bükk

16

Národný park Bükk je najväčším horským národným parkom v Maďarsku, jeho terajšia rozloha presahuje 43000 hektárov, z ktorej 11253 ha podlieha režimu sprísnenej ochrany. Prírodné sily formujúce zemský povrch tu v priebehu miliónov rokov vytvorili pre toto územie charakteristické krasové planiny, krasové ponory, jaskyne, hlboké rokliny a vysoko vyčnievajúce skalné bralá. K tomuto povrchovému zloženiu sú pridružené také mikroklimatické podmienky, vďaka ktorým si tu našli svoje miesto pre život karpatský, mediteránsky, ako aj vysokohorskí zástupcovia živej prírody, ale aj početné množstvo pozostatkov z dejín zeme podľa jednotlivých geologických období.

Pohorie Bükk, ktoré sa rozprestiera medzi Karpatmi a Veľkou pannonskou nížinou s nadmorskou výškou do 960 metrov, je územím, ktoré je domovom veľkého množstva flóry a fauny a zo zemepisného hľadiska je miestom života, ktorý tvorí nárazníko-

Potôčik Szalajka

Daniel škrvňtý

vú zónu medzi zástupcami rozdielných druhov organizmov voľnej prírody. Tunajšie prostredie je charakterizované veľkými lesným porastmi, v ktorých sa dajú rozoznať rozdiely v usporiadaní lesov v smere zo severu na juh, ako aj podľa výškovej polohy. Na jedinečnosť tohto prostredia poukazujú aj určité druhy rastlín – ako napr. skoro kvitnúce klinčeky – žijú len v tomto pohorí ako aj mimoriadne vzácne rastliny, ktoré sa inde vyskytujú len veľmi zriedkavo.

Les v pohorí Bükk-u (od Viktora Kaposiho)

Zvýšenú ochranu majú napríklad skalné dubové a bukové stromy, rastúce na strmých severných vápencových stráňach medzi kamennými sutinami, medzi ktorými sa vyskytuje nespočetné množstvo jedinečných rastlín a rôzne druhy pozostatkov pochádzajúcich z doby ľadovej. V Maďarsku, len v tomto pohorí, kvitne so svojimi modrými kvetmi jedinečný včelník rakúsky, ďalej žltá fialka, husenik alpský (arábka alpínska), lomikameň vystúpavý, ostrevka vápnomilná a plamienok alpínsky. Na južnej strane pohoria, na strmých svahoch si našli svoje chránené miesto tie druhy rastlín, ktoré majú radšej teplejšie prostredie, ako napr. škumpa vlasatá, ktorá počas jesenných mesiacov so svojimi krvavočervenými zafarbenými listami ako keby zapálila celú stráň.

Počet zvieracích druhov vyskytujúcich sa v pohorí Bükk-u sa dnes odhaduje na približne 22 tisíc druhov. Takže k rôznorodej rastlinnej prikrývke patrí aj široká škála zvieracích druhov, z ktorých veľké množstvo stavovcov a bezstavovcov predstavuje z hľadiska vedy výnimočnú hodnotu. V okolitých alpských a subalpských zónach žije druh malého motýľa piadivkovitého, ktorého osobitný poddruh sa vyskytuje výlučne na území Dievčej doliny

Roháč obyčajný (od Viktora Kaposiho)

Mapa Národného parku Bükk

(Leányvölgy). Výnimočným a osobitne chráneným vtákom z ornitologického hľadiska, v pohorí Bükk, je aj druh sokola-sokol rároh. Ako miesto pre svoj život a pre výchovu svojich mláďat si tunajšie skaly vybral sokoliar pestrý a opustené banské doly zas vŕ skalný. Špecifickým, ale aj ohrozeným druhom žijúcim na tomto území sú jedince dravých vtákov loviace pri dennom svetle ako sú orol kráľovský, orol krikľavý a hadiar krátkoprstý.

Pokladom podliehajúcim ochrane sú aj vzácne hodnoty geológie z podzemského či nadzemského povrchu alebo hodnoty ukryté v jaskyniach. V tomto pohorí doteraz bolo objavených 853 jaskýň a z nich zvýšenej ochrane podlieha 45. Štefanová jaskyňa (István barlang) v Lillafürede patrí medzi najkrajšie krasové kvapľové jaskyne. V jaskyniach v Bükk-skom pohorí žijú jedinečné druhy živočíchov, napríklad lietavec sťahovavý, ktorý sa rozmnožuje a prezimuje len tu a v ostatných častiach Európy mu hrozí vyhynutie. Národný park Bükk sa pýši aj veľkým počtom archeologických nálezísk a veda tu registruje aj významné jaskyne pračloveka. Takými jaskyňami sú napríklad Šubova diera (Subalyuk), jaskyňa Szeleta, alebo jaskyňa Istállósköi, z ktorej sa dostali na povrch výnimočne vzácne praveké pozostatky.

Líška obyčajná (od Viktora Kaposiho)

Za posledné roky boli na území Národného parku Bükk vybudované aj lesné cesty pre cykloturistiku s možnosťou prenajatia bicyklov v obci Szilvásvár. V Lillafürede turisti môžu navštíviť dve jaskyne sprístupnené pre verejnosť, v Szilvásvárade jednu výstavu, jeden náučný chodník a krajinný dom Oszlán, ktorý predstavuje zbierku z miestnych dejín a prírodné a kultúrne hodnoty národného parku. Po vyznačených turistických chodníkoch sa možno voľne pohybovať a to po celom území národného parku okrem tých miest, kde môže byť riaditeľstvom Národného parku Bükk vydané určité obmedzenie z dôvodu nepríbliženia sa k miestam, kde niektoré druhy zvierat majú svoje prirodzené miesta života.

Jeleň lesný

V našej kancelárii možno nájsť turistické a informačné publikácie župy Novohrad (Nógrád).

Poskytneme Vám podrobné informácie o ubytovacích a stravovacích zariadeniach a zaujímavých miestach v okolí, ktoré sa oplatí pozrieť, ako aj o našich podujatiach: otváracie hodiny, ceny vstupeniek, doprava, turistické trasy, podrobné programy.

Kancelária Tourinform Iroda poskytuje nasledovné služby:

- Publikácie, informácie o všetkých oblastiach, turistických regiónoch Maďarska
- Predaj turistických máp, kníh, darčkových predmetov
- Informácie o aktuálnych programoch, podujatiach

ZAÚJÍMAVOSTI V OKOLÍ SALGÓTARJÁNU:

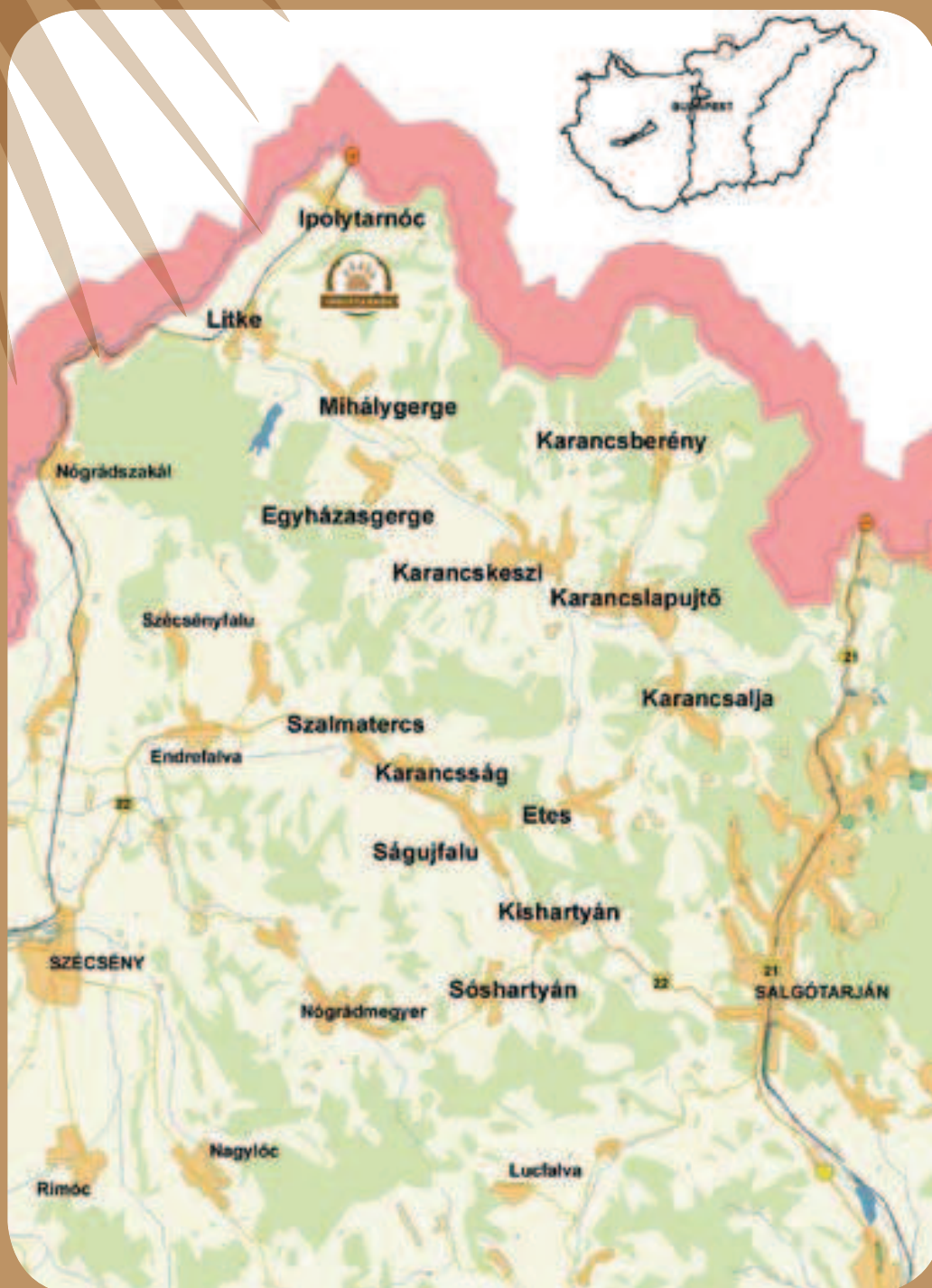
- **Hrad Salgó**
- **Múzeum histórie Novohradu**
H-3100 Salgótarján, Múzeum tér 2., 00 36 32/310-140, 00 36 32/314-169,
Fax: 00 36 32/512-335
- **Podzemné banícke múzeum – unikát**
H-3100 Salgótarján, Zemlinszky Rezső út 1., 00 36 32/420-258
- **Hvezdáreň Uránia**
H-3100 Salgótarján, Gedőcz-tető, 00 36 30/910-8868
- **Szilváskő**
- **Hrad Somoskő – Šomoška**
- **Horáreň (Erdészház) – Obrazy a zvuky z lesa**
H-3109 Salgóbaranya, Vár út 4, 00 36 32/435-049
- **Zvernica**

tourinform®
Turista informáciU - Tourist information

H-3100 Salgótarján, Fő tér 5.
Tel.: 00 36 32/512-315
Tel./Fax: 00 36 32/512-316
E-mail: salgotarjan@tourinform.hu
www.salgotarjan-turizmus.hu

Ipolytarnócske chránené územie pravekých pozostatkov

Ipolytarnóc je najsevernejšou osadou Novohradskej župy. Leží 140 km od Budapešti a od župného sídla Salgótarján je na vzdialenosť 26 km. Od východu je prístup do osady po verejnej komunikácii smerom od Lučenca, od juhu - cez osadu Litke - smerom od Salgótarjšanu alebo smerom od mesta Szécsény. So župným sídlom je v spojení dennou pravidelnou autobusovou linkou. Osada je konečnou stanicou železničného spojenia na trati Vác-Aszód-Balassagyarmat-Szécsény-Ipolytarnóc.

WGS: N48-13.932, E19-39.117

EOV: 694914 321149

Poštová adresa: 3138 Ipolytarnóc, Pf.:1.

Tel/Fax: +36-32-454-113

**Príhlášky na prehliadku so sprievodom cez
email: ipolytarnoc@gelkasytem.hu**

Webová stránka: ipolytarnoc.kvvm.hu